

з'єднуючись з ним, стають користувачами. Технологія користувач-сервера забезпечить використання функціональних ресурсів комплексу програмних додатків.

Висновки та перспективи подальших розробок. Запропонований у даній статті підхід дозволяє з виходом за рамки стандартних можливостей су-

часних ГІС адаптувати їх для вирішення завдань нового проблемно-орієнтованого напрямку тематичної картографії – геоінформаційного еколого-географічного картографування.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент В.І. Остроух.

Література:

1. Бондаренко Е.Л. Підхід до класифікації програмного забезпечення для геоінформаційного картографування // Україна: географічні проблеми сталого розвитку: Зб. наук. пр. У 4-х т. – К.: ВГЛ Обрії, 2004. – Т. 4. – С. 145–147.
2. Нарезный В.П. Региональное природопользование: Методология комплексного географического исследования / Науч. ред. Н.С. Мироненко, А.Ю. Ретеюм. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 1991. – 152 с.
3. Тикунов В.С. Моделирование в картографии: Учеб. – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 405 с.

УДК 911.3 : 312. 001.12 (478.9)

О.Н. Бурла

Приднестровский государственный университет имени Т.Г. Шевченко, г. Тирасполь

РАЗВИТИЕ ЗНАНИЙ О НАСЕЛЕНИИ И ИХ ОТРАЖЕНИЕ В СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММНЫХ ДОКУМЕНТАХ ПМР ПО ГЕОГРАФИИ

В статье обоснована целесообразность совершенствования программного и учебно-методического аппарата в процессе изучения географии населения в условиях высокой динамики демографических и социально-экономических процессов, происходящих в современном мире. Одним из инструментов достижения этой цели является сравнительный анализ содержания программ по географии, изданных в разное время для общеобразовательных учреждений.

Ключевые слова: население, концепция географического образования, типовая программа по географии, сравнительный метод.

O. Burla

KNOWLEDGE DEVELOPMENT ON POPULATION AND ITS REFLECTION IN EDUCATIONAL PROGRAM DOCUMENTS OF TMR ON GEOGRAPHY

The article proves the necessity to improve the program and methodical mechanism in the process of population Geography study in conditions of fast-paced demographic and socio-economic processes taking place in the modern world. One of the ways of achieving this goal is a comparative analysis of Geography programs content published in different periods of time for general educational institutions.

Key words: population, concept of geographic education, standard education program in geography, comparative method.

О.М. Бурла

РОЗВИТОК ЗНАТЬ ПРО НАСЕЛЕННЯ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ ПМР З ГЕОГРАФІЇ

У статті обґрунтована доцільність удосконалення програмного і навчально-методичного апарату в процесі вивчення географії населення в умовах високої динаміки демографічних і соціально-економічних процесів, що відбуваються у сучасному світі. Одним з інструментів досягнення цієї мети є порівняльний аналіз змісту програм з географії, виданих у різний час для загальноосвітніх закладів.

Ключові слова: населення, концепція географічної освіти, типова програма з географії, порівняльний метод.

Вступление. Поиск оптимального содержания, средств и методов обучения является одной из основных задач развития школьной системы географического образования. Он выражается в постоянном совершенствовании учебного процесса посредством разработки и внедрения в него новых практических и теоретических знаний, инновационных методик и педагогических технологий, что в конечном итоге обновляет структуру и содержание школьного предмета.

Исходные предпосылки. В системе школьного географического образования важное место занимают знания о населении, которые учащиеся получают на всем протяжении изучения предмета. В процессе обучения формируется комплексный подход к рассмотрению населения, которое характеризуется как субъект экономической деятельности и общественных отношений, важный фактор преобразования природы. Усиление внимания в школьной географии к вопросам населения связано с тенденциями гумани-

зації, соціологізації, екологізації, економізації знань [8, 9].

В нинішнє часе система загальної освіти Придністров'я ґрунтується на російських стандартах, однак, враховуючи особливості території, в ПМР була розроблена і впроваджена власна концепція і програма по вивченню географії [4, 5]. В концепції прийнята наступна послідовність вивчення шкільних географічних дисциплін:

5 клас – Природознавство і краєзнавство (68 год.).

6 клас – «Начальний курс фізичної географії» (68 год.).

7 клас – «Географія материків і океанів» (68 год.).

8 клас – «Природа Росії, Придністров'я і придністровського прибереж'я» (68 год.).

9 клас – «Економічна і соціальна географія: Загальна характеристика світу» (68 год.).

10 клас – «Економічна і соціальна географія: Регіональна характеристика світу» (68 год.).

11 клас – «Глобальна географія» (34 год.).

Основною складністю в реалізації даної програми є недостатня забезпеченість процесу навчання власним методичним апаратом, включаючим в себе основну навчальну і методичну літературу по соціально-економічній географії, в тому числі і географії населення.

Ціль дослідження: вивчення тенденцій розвитку знань о населенні і їх відображення в нормативних документах, регулюючих організацію і зміст географічного виховання на території ПМР. **Завдання** статті включаються в необхідності провести порівняльний аналіз сучасної шкільної програми по географії (2006 г.), а також програми 1990 г. з метою виявлення відмінностей в об'ємах навчального часу, змісті основних питань, понять з географії населення як однієї з складових гілок загальної географії.

Визначення основного матеріалу. Знання особливостей населення як об'єкта вивчення географії ґрунтуються на змісті програм по географії для загальноосвітніх закладів, на основі яких розкриваються просторово-часові характеристики населення, формуються і розвиваються знання про чисельність, динаміку, виробництво, структуру (склад) і розселення. Необхідно відзначити, що населенню як важливому об'єкту вивчення соціально-економічної географії ще в початку 90-х років відводилося недостатньо навчального часу.

Розглянемо кількість годин, присвячених основним питанням географії населення і включеному в них змісту, згідно з програмою середньої загальноосвітньої школи по географії за 1990 г. [6]:

6 клас. Начальний курс фізичної географії – 2 год. в тиждень; всього 68 год., з них 14 год. – резервний час. Перше знайомство учнів з географією населення здійснюється в III розділі «Люди на Землі». На весь розділ відводилося 3 год. навчального часу (то ж саме залишилося і в нинішній програмі).

7 клас. Географія материків і океанів – 3 год. в тиждень; всього 102 год., з них 30 год. – резервний

час. Розділ III. Населення і політична карта світу – 1 год. Тема: Освоєння Землі людиною. Народи (при вивченні кожного материка), залежність розміщення населення від історичних і природних факторів, види господарської діяльності (по 1-2 год.: Африка, Австралія, Південна Америка, Північна Америка, Євразія). При цьому в програмі не дається чіткого розподілу годин по темах і урокам, вказано тільки загальноє в початку розділу.

8 клас. Географія СРСР – 68 год. На фізичну географію СРСР відводилося 52 год. Тем по населенню немає. По закінченні курсу починається соціально-економічна географія СРСР. Розділ IV. Населення СРСР – 3 год.

9 клас. Соціально-економічна географія СРСР – 2 год. в тиждень; всього – 68 год., з них 13 год. – резервний час. Продовжується почате в 8 класі ознайомлення з географією населення СРСР в розділі V. Загальна характеристика народної господарства – 22 год.

10 клас. Економічна і соціальна географія світу – 51 год., з них 9 год. – резервний час. Географія населення відслідковується в темах розділу I. Загальна економіко-географічна характеристика світу – 15 год.

Придністровський регіон Республіки Молдова в силу трапивших тут на рубежі 80-90-х років XX в. громадсько-політичних подій має самостійною системою шкільного навчання. Формування і становлення власної системи географічного виховання регіону почалося в середині 1990-х рр. і виразилося в введенні в 1998 г. оригінальної, відмінної від такої в інших країнах СНГ навчальної програми по географії для загальноосвітніх навчальних закладів, передбачаючої вивчення предмету спочатку в 6-10-х класах, а з 2000 г. – ще і в 11-х класах [1].

Зміни окремих розділів предмету порушили б складену систему шкільної географії в змістовому і логіко-методичному плані. Проблему перегляду всього шкільного предмету вирішила підготовлена до 2006 року нова редакція програми по географії, розроблена авторським колективом в складі М.П. Бурли, О.Н. Бурли, О.З. Лисенко, С.А. Сухина [2]. Найбільш помітними змінами, порівняно з раніше діючою програмою, в новій її версії піддалися курси загальної і регіональної соціально-економічної географії. Порівняно з попередньою програмою в оновленій виділяється більше часу на вивчення географії населення, а також розширюються знання по окремим питанням географії населення.

5 клас. Мала Родина (Рідний край). Природознавство і краєзнавство (по авторській програмі – 2 год. в тиждень; всього 68 год.). Тема IX. Населення – 10 год. [3]. З урахуванням сучасної концепції географічного виховання Росії складені декілька варіантів шкільних програм, підготовлених видавництвом «Дрофа», де пропонується ввести курс природознавства в структуру географічного шкільного виховання, який є перехідним від початкового виховання до основного [7].

Краеведческий и деятельностный подходы являются основополагающими при изучении этого пропедевтического курса. К сожалению, в современной школе ПМР до сих пор основным курсом природоведческого характера является курс «Природа живая и неживая» как часть программы по биологии.

В современных условиях обновления содержания школьного образования возникает необходимость введения нового самостоятельного курса «Малая Родина (Родной край). Природоведение и краеведение» как самостоятельного предмета в 5 классе [3]. Новый курс должен стать составной частью школьного географического образования. Подход к изучению географии родного края осуществляется по нескольким направлениям: природа, население, хозяйство. Поэтому именно географии принадлежит приоритет в формировании целостного, комплексного представления о территории малой Родины.

Особое внимание уделяется изучению населения родного края, чего достаточно не делается на данном этапе ни по одному из школьных предметов. С помощью «географического» подхода можно на конкретных примерах доказать, что природные условия и ресурсы влияют на хозяйственную деятельность, материальную культуру, традиции, быт и характер народов родного края. В теме IX, посвященной населению родного края, выделяется для изучения 10 час. Рассматриваются вопросы: Население родного края. Численность, размещение населения. Населенные пункты. Народы родного края. Культура, жизнь и быт населения родного края. Традиционное жилище. Народный костюм. Традиционные занятия населения. Народные промыслы. Люди, прославившие родной край.

6 класс. Начальный курс физической географии - всего 68 час. Раздел III. Человечество на Земле - 4 часа. Формируются первоначальные знания о населении, основных расах и хозяйственной деятельности людей.

7 класс. География материков и океанов – всего 68 час. Изучению населения отводится 1-2 часа по каждому материку, где содержатся сведения о населении, странах, хозяйственной деятельности людей и проблемах природопользования.

8 класс. География. Природа России, Приднестровья и приднестровского порубежья – всего 68 час. Изучение населения не предусмотрено.

9 класс. Экономическая и социальная география: общая характеристика мира – всего 68 час. Раздел III. География населения - 10 час. Формируется понятийный аппарат, направленный на изучение населения мира. Содержание программы этого раздела включает территориальную организацию населения, пространственные особенности его размещения, сущность и географические особенности урбанизации, динамику численности населения мира и его регионов, различные типы воспроизводства, структуру и состав населения.

10 класс. Экономическая и социальная географии: региональная характеристика мира – всего 68 час. Включено комплексное изучение населения и хозяйства родного края (ПМР), соседей первого порядка (Молдовы, Украины), России, других стран и регионов СНГ (Беларуси, Казахстана, Закавказья, Средней Азии), регионов мира, наиболее значимых зарубежных стран.

11 класс. Глобальная география - всего 34 часа. На ведущие глобальные проблемы, связанные с населением и его деятельностью, отводится 17 ч. Данный курс завершает географическое образование в средней школе, синтезируя знания, полученные на предыдущих этапах обучения. Он включает общие сведения о глобалистике, типологию глобальных проблем, анализ факторов возникновения, пространственного проявления и возможных путей решения отдельных проблем.

Выводы. Принятая программа позволила преобразовать структуру и содержание как школьного курса географии в целом, так и тем, посвященных изучению населения в общеобразовательных учебных заведениях Приднестровья. Новая программа более четко структурировала предмет. В каждой теме, разделе программы указаны необходимые теоретические и практические требования к знаниям и умениям учащихся, что очерчивает круг деятельности учителя и учащихся на уроках. Изменения, нашедшие отображение в Стандартах географического образования, программе по географии, дают возможность повысить эффективность обучения географии в школе, систематизировав и упорядочив знания учащихся, что соответствует целям совершенствования системы школьного обучения в регионе.

Рецензент - кандидат педагогических наук, доцент В.П. Гороховская

Литература:

1. Бурла М.П., Капитальчук И.П. География: Типовая программа для общеобразовательных учреждений 6-11 кл. – Тирасполь: РИО ГИПК, 2000. – 142 с.
2. Бурла М.П., Бурла О.Н., Лысенко О.З., Сухинин С.А. Программа по географии для общеобразовательных организаций ПМР (6-11 кл.). – Тирасполь: ГИПК, 2006. – 94 с.
3. Бурла О.Н., Кахановская И.Ф. Программа «Малая Родина. Природоведение и краеведение». 5 класс // Педагогический поиск. – Тирасполь, 2003. – С. 65-75.
4. Бурла О.Н., Бурла М.П. Особенности концепции географического образования Приднестровья и её научно-методическое обеспечение // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії. – 36. наук. праць. - К.: Ін-т передових технологій, 2005. – Вип. 5. – 208 с.
5. Бурла О.Н., Лысенко О.З., Делю Н.П., Матяш Е.И., Гнаткова М.В. Сборник нормативного и программного сопровождения по учебному предмету «География». – Тирасполь: ГОУ «ПГИРО», 2009. – 143 с.
6. География. Программы средней общеобразовательной школы. – М.: Просвещение, 1990. – 46 с.
7. География. Программы для общеобразовательных учреждений. 6-11 кл. – М.: Дрофа, 2002. – 256 с.
8. Душина И.В., Таможняя Е.А., Пятунин В.Б. Методика и технология обучения географии в школе. – М.: Астрель, 2002. – 203 с.
9. Максаковский В.П. Географическая культура: Уч. пособ. для студ. вузов. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 416 с.